

สถานการณ์วัณโรค พ.ศ.2545

บทนำ

วัณโรคเป็นโรคติดต่อที่เป็นปัญหาสาธารณสุขโรคหนึ่ง และเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตในประชากรมาช้านาน วัณโรคถูกค้นพบเมื่อประมาณ 5,000 ก่อนคริสตกาล ในประเทศอียิปต์ จึงเป็นโรคที่เก่าแก่ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ วัณโรคได้คร่าชีวิตมนุษย์โลกแต่ละปีไม่ต่ำกว่า 2 ล้านคนต่อปี จากการคาดประมาณขององค์การอนามัยโลก ระหว่างปี พ.ศ. 2545 - 2563 จะมีผู้ติดเชื้อรายใหม่ประมาณ 1,000 ล้านคน และจะมีผู้ป่วยประมาณ 150 ล้านคน เสียชีวิตประมาณ 36 ล้านคน⁽¹⁾ วัณโรค เกิดจากเชื้อ *Mycobacterium* ทำให้เกิดพยาธิสภาพได้ตามอวัยวะต่างๆ ทุกแห่งในร่างกาย แต่ที่พบมากที่สุด คือ วัณโรคปอด แหล่งแพร่เชื้อที่สำคัญ คือ ผู้ป่วยวัณโรค เมื่อ ผู้ป่วยไอ จาม จะมีอนุภาคละอองเสมหะถูกขับออกมาทางปากและจมูก ฟุ้งกระจายไปตามสถานที่ต่างๆ ผู้ป่วยจะรับเชื้อจากการสูดหายใจอนุภาคเหล่านั้นเข้าไป ช่องทางรองลงมาคือ การรับประทานเชื้อวัณโรคที่ปะปนอยู่ในอาหาร และเครื่องดื่มเข้าไป โอกาสเสี่ยงของการรับเชื้อวัณโรค ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ปริมาณของเชื้อวัณโรคในแผลที่ปอด และเสมหะ ตลอดจนความถี่การไอของผู้ป่วย ผู้ที่ได้รับเชื้อวัณโรคแล้ว มีร้อยละ 10 ที่เกิดการลุกลามของรอยโรคขึ้นจนถึงปรากฏอาการ ปัจจัยเสี่ยงในการเกิดโรค ได้แก่ ภาวะทุพโภชนาการ กลุ่มคนที่มีเศรษฐกิจต่ำ และผู้ที่มีภูมิคุ้มกันต่ำจากโรคต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน การติดเชื้อเอชไอวี ภาวะไตวายเรื้อรัง การสูบบุหรี่ ดื่มสุรา และการรับประทานยาที่กดภูมิคุ้มกัน⁽²⁾⁽³⁾

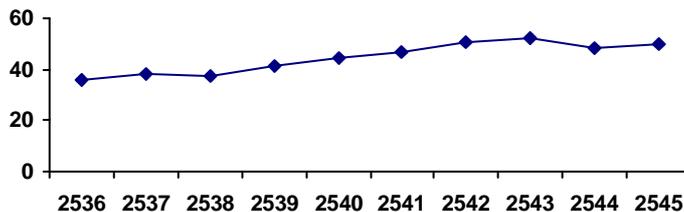
สำนักงานสถิติแห่งชาติ กรมควบคุมโรค ได้เฝ้าระวังโรควัณโรคโดยใช้ระบบการรายงานผู้ป่วยด้วยบัตรรายงานผู้ป่วย(รง.506) และบัตรเปลี่ยนแปลงการรายงานผู้ป่วย (รง.507) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มของสถานการณ์วัณโรคในประเทศไทย

แนวโน้มอัตราป่วยและอัตราตาย

ในปี พ.ศ. 2545 มีการรายงานผู้ป่วยวัณโรค จากสถานบริการสาธารณสุขภาครัฐและเอกชน ทั่วประเทศ จำนวน 31,257 ราย (อัตราป่วย 49.97 ต่อประชากรแสนคน) สูงกว่าปีที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งมีจำนวนผู้ป่วย 30,033 ราย (อัตราป่วย 48.37 ต่อประชากรแสนคน) (รูปที่ 1)

รูปที่ 1 อัตราป่วยของผู้ป่วยวัณโรคต่อประชากรแสนคน, ประเทศไทย พ.ศ. 2536 - 2545.

อัตราต่อประชากรแสนคน

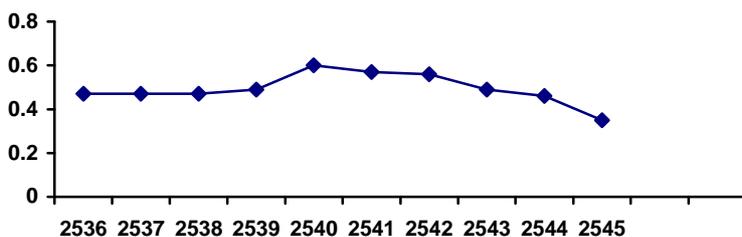

เมื่อจำแนกตามอวัยวะที่เกิดโรค พบว่า ในปี พ.ศ. 2545 เป็นผู้ป่วยวัณโรคปอด (Pulmonary tuberculosis) จำนวน 26,348 ราย (ร้อยละ 84.29) วัณโรคเยื่อหุ้มสมอง จำนวน 751 ราย (ร้อยละ 2.40) และวัณโรคอวัยวะอื่น ๆ จำนวน 4,158 ราย (ร้อยละ 13.30) และแนวโน้มของอัตราป่วยต่อประชากรแสนคนของผู้ป่วยวัณโรคปอดมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ส่วนอัตราป่วยผู้ป่วยวัณโรคที่อวัยวะอื่น ๆ มีแนวโน้มสูงขึ้นเล็กน้อย เช่นเดียวกับอัตราป่วยของผู้ป่วยวัณโรคเยื่อหุ้มสมอง

ในปี พ.ศ. 2545 มีอัตราตาย 0.35 ต่อประชากรแสนคน ลดจากปีที่ผ่านมา ซึ่งมีอัตราตาย 0.46 ต่อประชากรแสนคน (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 อัตราตายของผู้ป่วยวัณโรคต่อประชากรแสนคน, ประเทศไทย พ.ศ. 2536 - 2545.

อัตราต่อประชากรแสนคน

ปี พ.ศ.

การกระจายตามอายุ

ในปี พ.ศ. 2545 พบผู้ป่วยวัณโรค (ทุกอวัยวะ) ในทุกกลุ่มอายุ โดยกลุ่มอายุที่พบป่วยมากที่สุด คือ กลุ่มอายุ 65 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 20.9) รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 25 - 34 ปี (ร้อยละ 20.1) กลุ่มอายุ 35 - 44 ปี (ร้อยละ 17.8) กลุ่มอายุ 45 - 54 ปี (ร้อยละ 15.7) ส่วนกลุ่มอายุที่พบน้อยที่สุด คือกลุ่มอายุ 10 - 14 ปี (ร้อยละ 0.7)

เมื่อเปรียบเทียบอัตราป่วยเฉพาะอายุ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541 - 2545 พบว่า อัตราป่วยในแต่ละกลุ่มอายุ ไม่แตกต่างกัน แต่แนวโน้มการป่วยในกลุ่มอายุ 10 - 14 ปี และกลุ่มอายุ 15 - 24 ปีมีแนวโน้มสูงขึ้นเล็กน้อย โดยปี พ.ศ. 2545 กลุ่มอายุ 10 - 14 ปี พบอัตราป่วย 4.39 ต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ. 2544 พบอัตราป่วย 2.87 ต่อประชากรแสนคน ส่วนกลุ่มอายุ 15 - 24 ปี พบอัตราป่วย 25.11 ต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ. 2545 ในขณะที่ปี พ.ศ. 2544 พบอัตราป่วย 23.92 ต่อประชากรแสนคน

การกระจายตามอาชีพ

ผู้ป่วยวัณโรคที่ได้รับรายงาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 42.5 รองลงมาประกอบอาชีพปศุสัตว์ รับจ้าง/กรรมกร ร้อยละ 26.2 ในจำนวนนี้ไม่ระบุอาชีพ จำนวน 3,400 ราย ร้อยละ 10.9

การกระจายโรคตามสถานที่

ปี พ.ศ. 2545 มีรายงานผู้ป่วยวัณโรค กระจายไปในทุกภาคของประเทศ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราป่วยสูงสุด คือ 56.22 ต่อประชากรแสนคน รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ มีอัตราป่วย 48.34 ต่อประชากรแสนคน ภาคเหนือ มีอัตราป่วย 47.29 ต่อประชากรแสนคน และภาคกลาง มีอัตราป่วยน้อยที่สุด 45.65 ต่อประชากรแสนคน และแนวโน้มการเกิดโรคในภาคต่าง ๆ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541 - 2545 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มสูงขึ้น ส่วนภาคอื่น ๆ มีแนวโน้มลดลง

จังหวัดที่มีผู้ป่วยวัณโรคสูงสุด 5 อันดับแรก เรียงตามลำดับ คือ หนองบัวลำภู อัตราป่วย 171.45 ต่อประชากรแสนคน ศรีสะเกษ อัตราป่วย 137.92 ต่อประชากรแสนคน ปัตตานี อัตราป่วย 104.96 ต่อประชากรแสนคน อำนาจเจริญ อัตราป่วย 104.25 ต่อประชากรแสนคน และแม่ฮ่องสอน อัตราป่วย 95.18 ต่อประชากรแสนคน

เมื่อจำแนกเฉพาะผู้ป่วยวัณโรคปอด พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราป่วยสูงสุด คือ 45.44 ต่อประชากรแสนคน รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ อัตราป่วย 41.15 ต่อประชากรแสนคน ภาคกลาง เท่ากับ 40.86 ต่อประชากรแสนคน และภาคเหนือพบผู้ป่วย วัณโรคปอด น้อยที่สุด เท่ากับ 38.99 ต่อประชากรแสนคน

วิจารณ์

แนวโน้มของอัตราป่วยวัณโรค ประเทศไทย เริ่มคงที่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ส่วนอัตราตายมีแนวโน้มลดลง กลุ่มอายุที่พบป่วยมากที่สุด ยังเป็นประชากรกลุ่มวัยทำงาน คือ กลุ่มอายุ 25 - 34 ปี และกลุ่มอายุ 65 ปีขึ้นไป แต่ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ แนวโน้มของกลุ่มอายุ 15 - 24 ปี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผู้ป่วยวัณโรคส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง จากสถานการณ์วัณโรคดังกล่าว สะท้อนให้ทราบว่าจำนวนผู้ป่วยวัณโรคในระยะแพร่เชื้อยังคงอยู่ในระดับสูง เนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของประชาชนที่เศรษฐกิจต่ำ อยู่กันอย่างหนาแน่นในเขตเมือง จากการย้ายถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพในเขตเมืองใหญ่ทุกภาคของประเทศ ประกอบกับการอพยพของแรงงานต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสริมต่อการแพร่ระบาดของวัณโรค ได้แก่ ระบบบริการสุขภาพ ตั้งแต่การค้นหาผู้ป่วย การเข้าถึงบริการ การขาดการรักษาอย่างต่อเนื่อง การดื้อยา รักษาวัณโรค การแพร่ระบาดของเชื้อเอชไอวี ฯลฯ ได้มีความพยายามในการลดอัตราป่วยวัณโรคโดยการจัดทำแผนงานควบคุมวัณโรคแห่งชาติ (National Tuberculosis Program) ในลักษณะบูรณาการ ปรับกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหา ทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพการรักษาพยาบาล ผสมผสานกับการแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันและควบคุมวัณโรค และการพัฒนาระบบข้อมูลเฝ้าระวังวัณโรค เพื่อสามารถนำไปกำหนดแผนงาน โครงการให้มีประสิทธิภาพ จะมีส่วนช่วยให้การเผชิญปัญหาวัณโรค เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องในที่สุด

เรียบเรียงโดย : นายเศรษฐพร อินศรธรรมกุล
กลุ่มระบาดวิทยาโรคเอดส์ วัณโรค และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ สำนักโรคติดต่อ

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Tuberculosis Fact Sheet No 104 .Revised August 2002.
2. กองวัณโรค คู่มือปฏิบัติงานเรื่อง การเร่งรัดงานวัณโรคในสถานการณั้ระบาดของโรคเอดส์. นนทบุรี:กองวัณโรค; 2535.
3. ไชยวัฒน์ อึ้งเศรษฐพันธ์, เกียรติ รักษาธรรม. วัณโรคและการติดเชื้อ HIV ใน: เกียรติ รักษาธรรม, บรรณาธิการ. การประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้เอดส์: การวิจัยทางคลินิก. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2535. หน้า 39 - 40. * * * * *